

פתרון הבחינה בתנ"ך, 2 יחידות לימוד

שאלונים: 137,001203

מוגש על-ידי: גליה סמו, חווה צדוק, דנית בר-אור ואלי לוי
מורים לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון – קטע שלא נלמד

על הנבחן לענות על שלוש שאלות: שאלה 1 (חובה), ועל שתיים מהשאלות 2-4.

שאלה מספר 1

השורש ר-א-ה מתאר את התגלות ה' למשה באמצעות מלאך בסנה הבוער, ואת העובדה שאלוהים ראה, יודע את סבלו של עם ישראל במצרים.
השורש ש-ל-ח מתאר את החלטת אלוהים לשלוח את משה כדי להוציא, לגאול, את העם ממצרים.
כיוון שה' ראה את סבל העם במצרים, הוא נראה (התגלה) למשה בסנה הבוער על מנת לשלוח אותו להוציא את ישראל ממצרים.

שאלה מספר 2

סעיף א'

לפי המדרש, אלוהים בחר במשה כדי לבצע את השליחות כיוון שראה שמשה רחמן ודואג לכלל שה בעדר. אלוהים הסיק מכאן שמשה ינהג לפחות באותה מידת רחמים ודאגה גם כלפי כל אדם מעם ישראל.

סעיף ב'

עפ"י מלכים א י"ט 14, אליהו מסית את אלוהים להעניש את עם ישראל. הוא מתאר את חטאיהם ובכך מעודד אותו להענישם. בהתנהגות זו שונה אליהו ממשה, שדואג לעם ומבקש את טובתו.

שאלה מספר 3

סעיף א'

המשותף לתגובות שני הנביאים הוא הניסיון להשתמט מן השליחות.
משה אומר: "מי אנוכי כי אלך אל פרעה?!" – הוא חסר ביטחון בכוחו וביכולתו.
ירמיהו אומר: "הנה לא ידעתי דבר, כי נער אנוכי" (פס' 6) – ירמיהו אומר שהוא צעיר (או: חסר ניסיון) ולכן אינו מסוגל לנבא לעם.

סעיף ב'

בשני המקרים אלוהים מעודד את הנביא בהבטיחו שיעמוד לצידו.
למשה הוא אומר: "כי אהיה עמך" – אלוהים מרגיע את משה, ואומר לו שיהיה עמו בעת שליחותו.
לירמיהו הוא אומר: "אל תירא מפניהם, כי אתך אני להצילך".

תשובה אפשרית אחרת:

בשני המקרים ה' נותן לנביא אות על מנת לעודדו.
למשה הוא אומר: "וזה לך האות....בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה".
בירמיהו נאמר: "וישלח ה' את ידו ויגע על פי ויאמר ה' אלי הנה נתתי דברי בפיך..."

שאלה מספר 4

לדעת המדרש, המילה "אהיה" מסמנת שלושה זמנים שונים:
אהיה הראשון – זמן עבר, אהיה השני – זמן הווה, אהיה השלישי – זמן עתיד, האל הוא נצחי.

תשובה מלאה לשאלה זו ניתן למצוא בספרה של גליה סמו

"מלכים נביאים וכל נושאי החתך"

עמודים: 153-154

פרק שני – נושא הגג: "מלכים ונביאים"

על הנבחן לענות על שתי שאלות: על אחת מהשאלות 5-6, ועל אחת מהשאלות 7-8.
בכל אחת מהשאלות על הנבחן לענות על שניים מהסעיפים א-ג.

שאלה מספר 5

סעיף א'

(1) פס' 13: "בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים" – בפס' זה אומר שלמה שהוא בנה ארמון, בית מלכות, בו יכול האל לשכון.

(2) המילה החוזרת היא "שם" כלומר, הבית נבנה לשמו של אלוהים, לכבודו, ולא לאלוהים עצמו. יש להביא שניים מהביסוסים הבאים:

- "לבנות בית להיות שמי שם" (פס' 16).
- "...לבנות בית לשם ה' אלוהי ישראל" (פס' 17).
- "...לבנות בית לשמי..." (פס' 18).
- "...הוא יבנה את הבית לשמי..." (פס' 19).
- "ואבנה הבית לשם ה' אלוהי ישראל." (פס' 20).

סעיף ב'

בפס' 17-19 במלכים ח' נאמר כי לא דוד יבנה את בית המקדש אלא בנו. הכתוב בדברי הימים א, כ"ב, 7-9 מוסיף את הסיבה לדחייה: דוד הרג אנשים רבים במסגרת מלחמותיו ושפך דם רב, ולכן לא יוכל לבנות את המקדש. לעומת זאת, שלמה יבנה את המקדש כי בתקופתו, המסומלת בשמו, יהיה שלום.

סעיף ג'

פסוקים 28-30 במלכים א, ח':

תפילה אישית- שלמה מבקש מה' שיקשיב לתפילתו שלו: "ופנית אל תפילת עבדך ואל תחינתו..." (פס' 28) **א**: "...לשמע אל התפילה אשר יתפלל עבדך אל המקום הזה" (פס' 29).
תפילה לאומית- שלמה מבקש מה' לשמוע את תפילת העם אליו: "ושמעת את תחינת עבדך ועמך ישראל אשר יתפללו אל המקום הזה..." (פס' 30).

מלכים א, ג', 9-12

תפילה אישית- שלמה מבקש מה' חכמה, וה' נענה לבקשתו האישית "ונתת לעבדך לב שומע..." (פס' 9) **א**: "הנה נתתי לך לב חכם..." (פס' 12).

תפילה לאומית- בקשת שלמה היא למען העם: כדי ששלמה יוכל לשפוט את העם בצדק: "ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך..." (פס' 9) **א**: "כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה" (פס' 9).

שאלה מספר 6

סעיף א'

לפי רש"י: בפס' 8-9 אליהו ואלישע חוצים את הירדן יחדיו, מכאן שברוח הנבואה המשותפת לשניהם נחצה הירדן לשניים: "ויקח אליהו את אדרתו ויגלם ויכה את המים ויחצו... ויעברו שניהם בחרבה" (פס' 8). לעומת זאת, בפס' 14 מסופר שאלישע חוצה את הירדן **לבדו**, מכאן שזכה לרוח נבואה כפולה, פי שניים מאליהו, כי הוא עושה פעולה זו בכוחו **בלבד**.

סעיף ב'

בכתובים אלה מתוארת האדרת כסמל לרוח הנבואה ולתפקיד הנביא. במלכים א, י"ט, 19-21 אליהו משליך את האדרת על אלישע. פעולה זו מסמלת את ייעודו של אלישע לתפקיד הנביא, ואת הפיכתו לשולייתו, עוזרו של אליהו. במלכים ב, ב', 8-14, מסופר שאליהו משתמש באדרת על מנת לחצות את הירדן, זהו סמל לכוחו הנבואי. עם עלייתם לשמים האדרת נותרה ביד אלישע, אשר חוצה אף הוא את הירדן בעזרת האדרת, ומכאן שאלישע ירש את אליהו בתפקיד הנביא.

סעיף ג'

הביטוי החוזר בשני הכתובים הוא: רוח ה' הנושאת את אליהו. מלכים ב, ב', 16: "פן נשאו רוח ה'"; מלכים א, י"ח, 12: "ורוח ה' ישאך". התכונה המאפיינת את אליהו באמצעות ביטוי זה היא נטייתו להיעלם.

שאלה מספר 7

סעיף א'

בעזרא א', מסופר שכורש פרסם בשנת מלכותו הראשונה (פס' 1) הצהרה לגולי יהודה, לפיה הם רשאים לחזור לארצם ולבנות את בית המקדש לה' (פס' 3). כמו כן, הוא נתן להם את כלי בית המקדש שבזו נבוכדנצאר מבית המקדש הראשון (על מנת שיציבו אותם בבית המקדש השני). במלכים ב' כ"ה אויל מרודך מיטיב את תנאיו של יהויכין מלך יהודה, שישב בכלא עד אז. הוא החליף את בגדיו, נתן לו לאכול על שולחנו והעניק לו מעמד גבוה מלשאר המלכים. גם הוא עשה זאת בשנת מלכותו הראשונה (פס' 27).

סעיף ב'

הוכחות לכך שגולי יהודה הצליחו לשמור על זהותם המיוחדת בגלות (על התלמיד לציין **שתיים**):

1. "מי בכם מכל עמו" (פס' 3) - גולי יהודה הם יישות נפרדת בתוך כל העמים הגולים.
2. "ויבן את בית ה' אלוהי ישראל" (פס' 3) - ה' מכונה אלוהי ישראל, סימן שהגולים נקראו "ישראל" או "גולי ישראל", והדבר מעיד על שמירת זהותם.

3. "ראשי האבות ליהודה ובנימין" (פס' 5) – בתקופת הגלות עדיין נשמרה זהות שבטית – יהודה, בנימין.
4. "...והכהנים והלוויים" (פס' 5) – בתקופת הגלות עדיין נשמר ייחודם של הכהנים והלוויים בתוך העם.

סעיף ג'

ההכנות שנעשו לקראת מימוש הצהרת כורש (על התלמיד לציין זאת מ**שלושה** פסוקים שונים):

1. ראשי האבות ליהודה ובנימין והכהנים מתארגנים לשיבה לירושלים (פס' 5).
2. הגולים שאינם מעוניינים לחזור לארץ מעבירים נדבות לשבים, על מנת שיהיו להם אמצעים לבנות את המקדש (פס' 6).
3. כורש מוציא את כלי בית המקדש של נבוכדנצר מבית המקדש הראשון, על מנת להשיבם לירושלים ולהציבם בבית המקדש השני (פס' 7).

שאלה מספר 8

סעיף א'

- (1) ירמיהו (בכתוב בפרק כ' פס' 12) מעיד שיש ביכולתו של ה' לדעת מה מתרחש ברגשותיו (כליות) ובמחשבותיו (לב) של כל אדם, ולכן ביכולתו להבחין מיהו רשע ומיהו צדיק באמת. בירמיהו י"ב, פס' 2-3 נאמר: "קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם" – ירמיהו מצביע על כך שהרשעים צבועים ביחסם לה': כלפי חוץ הם טוענים שהם מאמינים בו, אך בפועל, הם לא מאמינים בו כלל. לעומתם, מעיד ירמיהו על עצמו: "ואתה ה' ידעתני תראני ובחנת ליבי איתך" – ירמיהו בניגוד לרשעים, הוא צדיק, מאמין בה' גם בליבו וגם כלפי חוץ.
- (2) עקב העובדה שיש ביכולתו של ה' לדעת מה מתרחש ברגשותיו ובמחשבותיו של כל אדם, ולהבחין מיהו רשע ומיהו צדיק, מצפה ירמיהו מה' שינקום באויביו הרשעים: "...אראה נקמתך מהם כי אליך גיליתי את ריבוי" (כ' 12), "התיקם כצאן לטבח והקדישם ליום הרגה" (י"ב, 3).

סעיף ב'

בירמיהו, ב', 4, נאמר שבעקבות חטאיהם של הרשעים מביא ה' על יהודה בצורת, הגורמת למוות של בעלי חיים (וכמובן של בני אדם): "עד מתי תאבל הארץ ועשב כל השדה ייבש מרעת יושבי בה...". בדברים, י"א, 17-13, ה' מבטיח שאם בני ישראל יאמינו בו הם יזכו לשגשוג ופריון: "אם שמע תשמעו אל מצוותי... ונתתי מטר ארצכם בעתו... ואספת דגנך" (פס' 13-14). לעומת זאת אם בני ישראל יעזבו את ה' ויאמינו באלוהים אחרים, הם יסבלו מבצורת: "ועבדתם אלוהים אחרים... וחרה אף ה' בכם ועצר את השמיים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה" (פס' 16-17).

סעיף ג'

המשל הראשון: "כי את רגלים רצת וילאוך ואיך תתחרה את הסוסים?!"
המשל: אם ירמיהו מתעניף כאשר הוא מתמודד מול חיל רגלים, כיצד יוכל להתחרות בפרשים (חיילים שרוכבים על סוסים)?!
הנמשל: אם ירמיהו מתקשה להתמודד עם אנשי ענתות הפשוטים, כיצד יוכל להתמודד עם ראשי השלטון בירושלים, אנשים בעלי כוח, השפעה ומעמד גבוה יותר מאנשי ענתות?!

המשל השני: "ובארץ שלום אתה בוטח, ואיך תעשה בגאון הירדן?!"
המשל: אם ירמיהו מועד ונופל בארץ מישורית כיצד יוכל ללכת באזור ההרים מלא הסכנות?
הנמשל: זהה לנמשל הראשון. ארץ שלום היא משל לאנשי ענתות, פשוטי העם, שבהתמודדות איתם ירמיהו בוטח, כלומר נופל, ולכן ה' שואל אותו כיצד יוכל להתמודד מול ראשי השלטון, שנמשלים לגאון הירדן.

תשובות מלאות לפרק זה ניתן למצוא בספרה של גליה סמו

"מלכים נביאים וכל נושאי החתך"

שאלה 5, עמודים: 40-46

שאלה 6, עמודים: 83-88

שאלה 7, עמודים: 146-149

שאלה 8, עמודים: 160-166

פרק שלישי – נושא החובה: "עלילות הראשית"

על הנבחן לענות על אחת מהשאלות 9-10.

שאלה מספר 9

סעיף א'

העיקרון האמוני הוא תפיסת גמול אישית: יש להעניש את מי שחוטא.

בראשית ו': "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", "והנני משחיתם את הארץ" (12-13)

בראשית י"ח: "האף תספה צדיק עם רשע?" – לא ייתכן שצדיקים ייענשו, כי לא חטאו. "חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע". (פס' 23,25).

דברים כ"ד, 16: "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות. איש בחטאו יומת".

עלילות גלגמש: "בעל החטא- השת עליו חטאו. בעל העוון- השת עליו עונו".

סעיף ב'

(1) המניע להבאת המבול במקרא הוא חטאי האנושות. "ותשחת הארץ לפני האלוהים...כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ". לעומת זאת המניע להבאת המבול על-פי עלילות גלגמש שרירותי- החלטת האלים אינה מנומקת "האלים הגדולים נשאו ליבם להביא מבול".

(2) ניתן לראות התפתחות מוסרית בעלילות גלגמש באופן הבא: בתחילה, ההחלטה להביא מבול הייתה החלטה בלתי מוסרית, רצון שרירותי של האלים, ללא נימוק וסיבה, שגרם לעוול- מותה של מרבית האנושות. (שורות 13-15). לעומת זאת, לאחר המבול מתגברת ההבנה בעלילות גלגמש כי יש להעניש רק את מי שחטא, ואין להעניש בני אדם ללא כל סיבה (שורות 183-185).

שאלה מספר 10

סעיף א'

(1) נח – כי מצא חן בעיני ה'.

(2) לפי רש"י, מתקופת האדם הראשון ועד לנח, האדמה הצמיחה רק קוצים ודרדרים, גם כאשר זרעו אותה בחיטה.
מתקופת נח חל שינוי, משום שבתקופתו האדמה נחה, כלומר פסקה מהקללה שקולל אדם, והניבה יבול.

סעיף ב'

(1) לפי רש"י הכתוב בפס' 9 מגנה את נח. נח היה צדיק בדורו בלבד, שהיה דור של חוטאים. אילו היה חי בדור אחר כמו דורו של אברהם לא היה נחשב לצדיק.

(2) פרק ט' מחזק את דברי רש"י, מכיוון שנח מתואר כמי שמשתכר עד אובדן הכרה, ומתפשט. תיאור זה אינו תואם את תיאורו כצדיק.

תשובות מלאות לפרק זה ניתן למצוא בספרה של גליה סמו

"מלכים נביאים וכל נושאי החתך"

שאלה 9, עמודים: 263-272

שאלה 10, עמודים: 263-276

פרק רביעי – נושאי הבחירה

בפרק זה חמישה נושאים, ובכל נושא שתי שאלות. על הנבחן לבחור בשלושת הנושאים שלמד, ולענות על שאלה אחת בכל נושא.

נושא בחירה: "חורבן, גלות וגאולה"

שאלה מספר 11

סעיף א'

הקשר בין הכתובים הינו קשר של ניגוד.

הכתוב באיכה מתאר את המצב בהווה, לפיו ירושלים חרבה ותושביה הוגלו. שני הדימויים הם:

- "הייתה כאלמנה רבתי בגויים" (פס' 1) – ירושלים מדומה לאשה אלמנה ששכלה את בעלה. ה' מדומה לבעל, שנטש את אשתו.
- בפס' 2 ירושלים מדומה לאשה שמתאבלת על מר גורלה, וכל חבריה בגדו בה והפכו לאויבים – ירושלים נבגדה ע"י בעלות בריתה שהבטיחו לסייע לה כנגד בבל, ולא עזרו בפועל (בעיקר מצרים).

הכתוב בישעיהו מתאר את המצב בעתיד, במסגרתו תשוב ירושלים לגדולתה, תושביה יחזרו להתגורר בה וה' יאיר פניו אליה.

שני הדימויים הם:

- "כי ובעל בחור בתולה יבעלך בניך" – השורש ב-ע-ל משמש כאן בשתי משמעויות: כשם שבחור בועל (שוכב עם) בתולה, כך בניה של ציון ישובו לבעול אותה (להיות הבעלים, האדנים שלה). אפשר לצטט גם: "וארצך תיבעל" (פס' 4).
- "ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלוהיך" (פס' 5) – כשם שחתן שמח בזיווגו עם כלתו, כך ה' ישמח לשוב לציון.

סעיף ב'

ע"פ הכתוב באיכה:

המצב הכלכלי קשה, מתוארים רעב ועוני שבגללם נאלצו תושבי העיר למכור את ילדיהם או את אוצרותיהם (לפי פרשנות מסוימת: הכוונה לכניעה ונתינת האפשרות לבזיזת אוצרות בית המקדש) על מנת לאכול (פס' 11).

מעמד המקדש: המקדש חרב ומחולל, אוצרותיו נבזזו. בני עמים זרים נכנסו אל המקדש, ובכך חללו אותו (פס' 10).

ע"פ הכתוב בישעיהו:

המצב הכלכלי המתואר הוא מצב של שגשוג. העם יזכה לאכול את מה שזרע באדמתו. האוכל והשתייה יהיו שייכים לעם שעמל בעבורם (פס' 8-9).

מעמד המקדש: המקדש יעמוד מחדש ויהיה מקום המפגש של בני העם, שיבואו להלל את ה' ולהודות לו על השגשוג והביטחון שהקנה להם (פס' 9).

שאלה מספר 12

סעיף א'

(1) הדמיון בין הקטעים מבחינת זמן הארוע: בשני הקטעים הארועים מתרחשים בחודש השביעי (עזרא ג', 1, נחמיה ח', 2).

הדמיון בין הקטעים מבחינת הקהל הנוכח בארוע: כל העם נוכח (עזרא ג', 1, נחמיה ה', 1).

(2) מטרת הארוע בעזרא: בניית מזבח ה' לשם חידוש עבודת הקורבנות בארץ.

מטרת הארוע בנחמיה: קריאת התורה בפני העם.

סעיף ב'

המילה היא "קול".

הארוע המתואר בפס' 11-13 הוא חנוכת יסודות בית המקדש השני או חנוכת בית המקדש השני. בכיים של הזקנים שזכו לראות את בית המקדש הראשון הוא בכי של אכזבה מדלותו של בית המקדש השני. לעומת זאת בכיים של צעירי יהודה הוא בכי של שמחה על עצם הבנייה המחודשת של בית המקדש.

ערבוב קולות הבכי והשמחה מעיד על חשיבותו של האירוע – הקמת יסודות הבית השני / הבית השני עצמו – הדבר משפיע רגשית על כל הנוכחים באירוע, הצעירים והזקנים כאחד.

נושא בחירה: "אדם וגורלו בספרות החכמה"

שאלה מספר 13

סעיף א'

(1) על הנבחן היה להביא שלוש דוגמאות:

- חכמת האל נעלמת מעיני כל: "ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמיים נסתרה"
- "אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמעה" (פס' 22) – גם האלים (אלי עולם המתים) אינם יודעים את מקום החכמה האלוהית.
- "אלוהים הבין דרכה והוא ידע מקומה" (פס' 23) – רק ה' יודע את מקום החכמה.
- "כי הוא לקצות הארץ יביט תחת כל השמים יראה" (פס' 24) – אלוהים הוא הרואה וקובע את כל הנעשה בעולם.

(2) משום שחוכמת האל אינה מצויה אצל האדם, יראת ה' והימנעות מעשיית רע – היא החוכמה לאדם.

סעיף ב'

איוב מביע את הניגוד בין חכמת האל לחכמתו שלו כאדם, בכך שלפי דבריו ה' הוא כל יכול – "ידעתי כי כל תוכל ולא יבצר ממך מזימה" (פס' 2). לעומת זאת איוב אינו מבין את מעשי ה' ולפיכך חכמתו מוגבלת : "הגדתי ולא אבין נפלאות ממני ולא אדע" (פס' 3).

שאלה מספר 14

סעיף א'

לפי משלי א' 1 ספר משלי הוא אוסף משלים שנתחברו ע"י שלמה. במלכים א' י"ג 9, שלמה מבקש מהאל את יכולת החוכמה והחשיבה בכדי לשפוט את העם ובפסוק 28 נאמר כי אכן בקשתו באה למימוש "כי חוכמת אלוהים כקרבו". מטרת המשלים כמשל היא ללמדנו חוכמה, מוסר והבנה טובה. אם שלמה קיבל חוכמת אלוהים (חוכמה יוצאת דופן) ודאי שהוא כתב את ספר משלי שכל כולו חוכמה.

סעיף ב'

(1) תפיסת הגמול במשלי י' 7-1 היא שיש שכר לצדיק על צדקתו. (גמול אישי). אדם צדיק יזכה לשכר ויזכר גם בדורות הבאים אחריו – "זכר צדיק לברכה". הצדיק יזכה להצלחה, עושר (ויזדווג תעשיר), נחת במשפחה (בן חכם ישמח אב), הצדיק יזכה לברכה (ברכות לראש צדיק).
הרשע לא יזכה להצלחה, לשמחה, להצלחה ממוות (גם אם יהיה עשיר) וישמו לא יזכר (ושם רשעים ירקב).
תפיסת איוב בפרק ט' 22-24 שונה בתכלית מהתפיסה במשלי – האל שופט וממית גם את הצדיק וגם את הרשע. לצדיק אין זכויות יותר מלרשע. אסון כשבא, פוגע הן בצדיק והן ברשע באותה מידה, האל מאפשר לרשע להצליח.
בסיכומו של דבר לפי משלי יש שכר/הצלחה לצדיק. לפי איוב הצדיק והרשע אינם נבדלים כלל במידת הצלחתם.

(2) הסיבה לקיום המצוות במשלי י' 7-1 היא בגלל הגמול, לא מפני שה' ציווה - קיום המצוות ייזכר לאדם בחייו ולאחר מותו.

דוגמאות-

צדקה תציל ממוות, ברכות לראש צדיק, זכר צדיק לברכה.

בשונה מהקטע במשלי – הסיבה לקיום המצוות בדברים ה' 12 היא כי ה' ציווה – "כאשר צווה ה' אלהיך".

נושא בחירה: "חיי הפרט והכלל בראי השירה"

שאלה מספר 15

סעיף א'

מוטיב השמחה לאיד – שמחה שיש בה לעג ולגלוג.

המוטיב בשופטים ה', 28-31 :

אם סיסרא מתוארת כמשקיפה מבעד לחלון, מצפה לבנה שישוב בריא ושלים מהקרב כנגד שבטי ישראל. חשש כבד מקנן בליבה, הקורא יודע שבנה לא ישוב וזהו ביטוי של מוטיב השמחה לאיד. בפס' 29 מתוארות השרות כמנסות להרגיע את אם סיסרא כשהן מנמקות את העיכוב באיסוף השלל הרב ע"י סיסרא וחייליו: "שלל צבעים לסיסרא... צבע רקמתיים לצווארי שלל". גם בפס' זה מורגש לעגו של הכותב לנוכח המחשבות של השרות. הוא אף מכנה אותן בלעג "חכמות". מוטיב השמחה לאיד בשמואל ב', א', פס' 17-27: בפס' 20 נאמר "אל תגידו בגת, אל תבשרו בחוצות אשקלון פן תשמחנה בנות פלישתים, פן תעלזנה בנות הערלים". המשורר ירא שמא הבשורה על מותם של שאול ובניו בקרב תגיע לפלישתים ואז הם ישמחו לאידו של עם ישראל.

סעיף ב'

(1) דימויים בקינה, על הנבחן היה להביא **אחד** :

"**מנשרים קלו**" (פס' 23) – שאול ויהונתן מדומים ללוחמים מהירים וזריזים יותר מנשרים.
"**מאריות גברו**" (פס' 23) – גבורתם של שאול ויהונתן במלחמה גדולה יותר מגבורתם של אריות.

המסר של הקינה הוא פיזור המתים וגבורתם, והוא מחוזק ע"י הדימויים שלעיל.

(2) "איך נפלו גיבורים?!" (פס' 19, 25, 27) – המשורר מבטא את כאבו ותדהמתו על התבוסה בקרב באמצעות שאלה רטורית, שמתארת את נפילת שאול ויהונתן בקרב. ניתן לצטט גם את פס' 27 במלואו: "איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה".

שאלה מספר 16

סעיף א'

שתי תכונות של ה' המתוארות במזמור מ"ח 10-12 :

- פס' 10- "חסדך" – אל רחמן אל הסליחה, אל הרחמים.
- פס' 11 - "צדק מלאה ימינך" – אל הצדק, אל המשפט.
- פס' 11- "תהלתך על קצווי ארץ" – אל אוניברסאלי.
- פס' 12- "למען משפטייך" – אל הצדק, אל המשפט.

מאפיינים של ה' המתוארים במזמור קכ"א – על הנבחן היה לציין **אחד** :

- פס' 2 – " ה' עשה שמיים וארץ" – האל מאופיין כאן כאחד ויחיד ובורא העולם.
- פס' 3 – "אל יתן למוט רגלך..." – האל תומך ומגן.
- פס' 4-8 – "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל" – האל שומר על ישראל.

סעיף ב'

(1) שני אמצעים ספרותיים הבאים לידי ביטוי בפסוקים 11, 12, 13 :

- פס' 11 – **מטאפורה/האנשה** – "צדק מלאה ימינך". כוחו של ה' הוא בעשיית צדק ומשפט.
- פס' 12 – **האנשה** – "ישמח הר ציון". מקום הקודש / ירושלים שמחים בחלקם כי קיבלו את תורת האל (משפטיך) או חוקיו.
- פס' 12 – **תקבולת נרדפת** – "ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה".
- פס' 13 – **תקבולת** – "סובו ציון והקיפיה, ספרו מגדליה" - הקיפו את כל ירושלים וספרו את מגדליה. התרשמו מגודלה ועוצמתה של העיר.

(2) השריד המיתולוגי מופיע בפס' 35 – "ירכתי צפון". לפי המיתוס הכנעני – הר צפון הוא משכנו של האל בעל.
 המשורר בתהילים מ"ח מבקש להתנגד למיתוס זה באומרו ש"ירכתי צפון" כלומר מקום משכן האל האמיתי הינו בירושלים.

נושא בחירה: "חוק וחברה במקרא"

שאלה מספר 17

סעיף א'

- (1) דברים ט"ז עוסק בתחום הרגשי-אנושי. דברים כ"ד עוסק בתחום הכלכלי או בתחום המשפטי.
- (2) המאפיין של ספר דברים הוא רגישות חברתית.
 בדברים ט"ז מצווה החוק לשתף את השכבות החלשות, ביניהן הגר, בשמחת החגים וסעודותיהם.
 בדברים כ"ד מצווה החוק להשאיר מחבילות העומרים שנשכחו בשדה, ומהזיתים שנותרו על העצים לאחר המסיק, עבור השכבות החלשות (שעליהן נמנה גם הגר).
או : אסור להטות את משפטו של הגר בשל מוצאו הזר.

סעיף ב'

לפי ספר דברים, הגרים הם חלק מהשכבות החלשות, והם מצויים במצוקה כלכלית. בנבואתו העתידית אומר יחזקאל, כי מצב זה ישתנה, לגרים יהיו נחלות משלהם, והם יחשבו כאזרח, כמו כל אדם מישראל.

שאלה מספר 18

סעיף א'

- (1) העמדה המוצגת בתלמוד היא, שיש קשר בין שמיטת קרקעות לשמיטת חובות. במסגרת שנת שמיטה אין מעבדים את הקרקע, אין אוספים את יבולה ויש לשמוט את החובות (כי העניים לא יכולים לעבוד ולהחזיר הלוואה). בשנה שאינה שנת שמיטה מותר לעבד את הקרקע, לאסוף יבול, ולדרוש החזר חובות (יש עבודה לעניים).
- (2) דרכי השכנוע שבעזרתם מנסה המחוקק לגרום למלווה לקיים את חוק שמיטת הכספים:
- פס' 4 – בזכות שמיטת הכספים ה' יגמול לעם ישראל בכך שלא יהיו עניים בקרב ישראל, כי ה' יברך את בני ישראל בארצם.
 - פס' 6 – בזכות קיום מצוות שמיטת כספים תהיה לעם ישראל עליונות כלכלית על העמים האחרים. עם ישראל יהיה זה שילווה כסף לעמים השונים ולא יצטרך ללוות מהם כסף (ולהפקיד בידם עירבון).

סעיף ב'

- (1) הבעיה שעולה מספר נחמיה היא שעניי יהודה נאלצו ללוות כספים מעשירי יהודה על מנת להתקיים – לאכול ולשלם את המס למלך פרס. לשם כך הם מסרו כעירבון את כל רכושם ושעבדו את ילדיהם. כעת אין ביכולתם להחזיר את הכספים שלוו, הם נותרים מחוסרי כל ואינם מסוגלים לשחרר את ילדיהם משעבודם. הפיתרון שמציע נחמיה הוא לשמוט מיידית את חובותיהם של עניי יהודה, להחזיר להם את כל רכושם ולפדות את ילדיהם.
- (2) שמיטת הכספים גרמה לכך שעשירי העם סרבו להלוות כסף לעניים כדי להימנע מלקיים את חוק שמיטת הכספים. תקנת הפרוזבול פתרה בעיה זו באופן הבא:
- המלווה נתן את הכסף לבית הדין, שהעבירו ללווה. מכיוון שחובות לבית דין אינם מתבטלים בשמיטה, יכול היה המלווה לקבל את כספו בחזרה גם בשנת שמיטה וגם לאחריה.

נושא בחירה: "המאבק לחברה מוסרית – ערך מרכזי בנבואה"

שאלה מספר 19

סעיף א'

(1) על הנבחן היה לציין ארבע קבוצות שאליהן פונה הנביא והאשמה העיקרית המופנית אל כל אחת מהן:

פס' 25 – בפסוק זה מואשמים המנהיגים ("נביאיה" יש לקרוא נשיאיה),
כי נהגו כאריות טורפים - הביאו לשפיכות דמים, עשקו וגזלו מידי העם את היקר להם מכל.
מעשי הרצח הרבים שיזמו המנהיגים הביאו לריבוי האלמנות.

פס' 26 – הכוהנים המופקדים על ענייני הדת פגעו בתורה, חיללו את המקדש, פגעו בקדושת השבת, לא הקפידו על קדושה וטוהרה, וחיללו את שם ה'.

פס' 27 – השרים נהגו כמנהיגי העם – הביאו לשפיכות דמים ולקחו שוחד מתוך רדיפת בצע.

פס' 28 – הנביאים, ניבאו כזבים, נבואות שקר, דיברו בשם ה' וה' לא שלחם.

פס' 29 – "עם הארץ עשקו עושק..." – האצולה, ניצלה את החלשים שבחברה, העני והגר, חמסה וגזלה את זכויותיהם בלא משפט.

(2) לפי פירושו של מופס, תפקיד הנביא הוא להגן על העם מפני ה' כאשר ה' מבקש להעניש את העם על מעשיו הרעים. ה' מצפה שהנביא יגן על העם למרות החטאים.
לפי פס' 30, לא היה ולו אדם אחד שהגן על העם בפני ה' ("ועומד בפרץ לפני").
ה' מעניש לבסוף את העם כי לא מצא אדם שיגן על העם ("ולא מצאתי").

סעיף ב'

על הנבחן לציין שלוש תכונות של המנהיג באחרית הימים לפי ישעיהו:

פס' 2 - נחה עליו רוח ה', רוח חוכמה ובינה.

פס' 2 – מאמין בה'.

פס' 3 – שופט בצדק.

פס' 4 – מתחשב בחלשים, ומגן עליהם.

פס' 4 – פוגע ברשעים.

פס' 5 – הצדק והאמונה הם העקרונות החזקים ביותר שלו.

התכונות של המנהיג באחרית הימים, לפי ישעיהו מנוגדות לחלוטין לתיאור ההנהגה ביחזקאל כ"ב 29-30 (על הנבחן היה לציין **אחת**):

1. בישעיהו המנהיג מגן על החלשים ואילו ביחזקאל עם הארץ עושקים וגוזלים את החלשים.
2. בישעיהו המנהיג שופט בצדק ובהקפדה רבה ואילו ביחזקאל עם הארץ עושקים וגוזלים בלא משפט.
3. בישעיהו המנהיג יילחם ברשעים ואילו ביחזקאל לא נמצא ולו אדם אחד שילחם ברשעים.

שאלה מספר 20

סעיף א'

- **הדאגה והחסד של ה' לעמו:**
ישעיה ה' – "ויזעקו ויסקלהו ויטעהו שרק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו" (פס' 2) – האל טיפח את העם ודאג לו.
עמוס ב' – "ואנכי השמדת את האמורי מפניהם..." (פס' 9) – השמדת האמורי.
או: "ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים" (פס' 10) – יציאת מצרים.
או: "ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה" (פס' 10) – הובלה במדבר 40 שנה.
או: "לרשת את ארץ האמורי" (פס' 10) – ניתנה הארץ.
או: "ואקים מביניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים" (פס' 11) – הקמת מנהיגות רוחנית – נביאים ונזירים.
- **כפיות הטובה של העם כלפיי ה':**
ישעיהו ה' – "ויקו לעשות ענבים ויעש באושים" (פס' 2) – בניגוד לציפיות ה' העם אכזב אותו.
או: "מדוע קויתי לעשות ענבים ויעש באושים" (פס' 4) – כני"ל.
או: "ויקו למשפט והנה משפט לצדקה והנה צעקה" (פס' 7) – העם חטא בחטאים מוסריים, במקום לעשות משפט צדק.
עמוס – "ותשקו את הנזרים יין ועל הנביאים צייתם לאמר לא תנבאו" (פס' 12) – העם השקה את הנזירים יין ואמר לנביאים לא לנבא.
- **עונשו של העם:**
ישעיהו ה' – "הסר משוכתו והיה לבער פרוץ גדרו והיה למרמס" (פס' 5) – פריצת ההגנות ונתינת העם בידי אויבים.
או: "ואשיתהו בתה לא ייזמר ולא ייעדר ועלה שמיר ושית" (פס' 6) – חורבן, שממה.
או: "ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר" (פס' 6) – בצורת.
עמוס – "והנה אנכי מעיק תחתיכם כאשר תעיק העגלה המלאה לה עמיר" (פס' 13) – הפסד במלחמה.
או: "ואבד מנוס מקל וחזק לא יאמץ..." (פס' 14-16) – הפסד במלחמה.

סעיף ב'

לפי וייס, החוטאים בפס' 6-8 הם בעלי המעמד הגבוה, וביחד עם הממונים על הסדרים החברתיים, השופטים, הם עושקים את העניים.
 יש לציין שלושה מהביטויים הבאים :

- "על מכרם בכסף צדיק" (פס' 6) – השופטים לוקחים שוחד ומרשיעים את העניים.
- "ואביון בעבור נעליים" (פס' 6) – השופטים מוכרים את העניים לעבדות בשל חוב קטן, כמו מחיר נעליים.
- "ודרך ענווים יטו" (פס' 7) – השופטים מטים את משפט העניים, אנ: גורמים לעניים לחטוא.
- "ועל בגדם חבולים יטו אצל כל מזבח" (פס' 8) – העשירים משתמשים בבגדי העניים, שנלקחו כעירבון, כמצע לסעודת הזבח, ולא מחזירים אותם.
- "ויין ענושים ישתו בית אלוהיהם" (פס' 8) – העשירים שותים יין שנגזל מהעניים במסגרת פולחן אלילי.
- "השאפים על עפר ארץ בראש דלים" (פס' 7) – העשירים רומסים את העניים עד עפר.

תשובות מלאות לפרק זה ניתן למצוא בספרה של גליה סמו

"מלכים נביאים וכל נושאי החתך"

שאלה 11, עמודים: 359-355 ; 385-380

שאלה 12, עמודים: 377-375 ; 397-393

שאלה 13, עמודים: 444-440 ; 449-448

שאלה 14, עמודים: 413-411 ; 439-434

שאלה 15, עמודים: 593-579

שאלה 16, עמודים: 579-574 ; 566-563

שאלה 17, עמודים: 311-310

שאלה 18, עמודים: 316-315 ; 331-328

שאלה 19, עמודים: 504-503 ; 528-523

שאלה 20, עמודים: 477-474 ; 486-482

